

MITEN TOIMIA LASTENSUOJELUASIOISSA?

Opas lastensuojelusta psykiatrialla työskenteleville ammattilaisille

Alaviuhkola Jenni
Hiltunen Vilma

Toiminnallinen opinnäytetyö
Sosiaaliala
Sosionomi AMK

2022

Sosiaali- ja
Sosionomi AMK

Tekijät	Jenni Alaviuhkola Vilma Hiltunen	2022
Ohjaajat	Matti Virtasalo Susanna Helavirta	
Toimeksiantaja	Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri	
Työn nimi	Miten toimia lastensuojeluasioissa?	
Sivu- ja liitesivumäärä	32	

Lastensuojelutyö kuuluu meille kaikille. Työkokemuksen kautta huomasi, että lastensuojelun tietämys psykiatrisella osastolla on aiheuttanut tietynlaista päänvaivaa. Tartuimme tilaisuuteen, mistä molemmat osapuolet hyötyisivät. Saimme mahdollisuuden toteuttaa opinnäytetyönä oppaan Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin osasto 88 henkilökunnalle heidän toiveidensa mukaan. Osastonhoitaja toimi lähiyhteistyökumppaninamme. Opa valmistui keväällä 2022.

Oppaasta teimme ymmärrettävän, helppokäyttöisen ja perusasioita käsittävän kokonaisuuden. Oppaastamme löytyy tärkeimmät tiedot lastensuojelusta, kuten lastensuojeluilmoituksen tekeminen, moniammatillinen yhteistyö sekä lastensuojelulaki ja lastensuojelutyön prosessi pääpiirteissään. Oppaan avulla psykiatrian ammattilainen voi vahvistaa omaa lastensuojelun tietämystään ja tätä myötä kykenee poistamaan häpeäleimaa sekä pelkoa lastensuojelusta. Opinnäytetyön teoriaosuus pohjautuu osastolta saatuihin toiveisiin sen sisällöstä, täydennämme sitä omien työkokemusten ja koulutuksesta saatujen tietojemme kautta.

Avainsanat lastensuojelu, lastensuojelulaki, moniammatillinen yhteistyö, mielenterveys

Degree Programme of Social
Services
Bachelor of Social Services

Author	Jenni Alaviuhkola Vilma Hiltunen	2022
Supervisor	Matti Virtasalo Susanna Helavirta	
Commissioned by	Oulu university hospital	
Subject of thesis	How to deal with child protection issues?	
Number of pages	32	

Child protection work belongs to all of us. Through work experience, we found that knowledge of child protection in the psychiatric ward has caused a certain kind of headache. We took the opportunity, which would benefit both of us. We had the opportunity to make a guide as our thesis to Oulu university hospital ward 88 according their wishes. The head nurse acted as our closest partner. The guide was completed in the spring of 2022.

We made the guide understandable, easy to use and comprehensive. Our guide provides the most important information on child protection, such as how to fill a child protection statement, multiprofessional co-operation, and the child protection law and the process of child protection work in general. With the help of the guide, a psychiatric professional can strengthen his or her own knowledge of child protection and this will help to remove the stigma and fear of child protection. The theoretical part of the thesis is based on the wishes received from the department about its content. We supplement it through our own work experience and information obtained from education.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TYÖN TAVOITE, TOTEUTUS JA PROSESSIN KUVAUS	6
2.1 Opinnäytetyön toteutuksen avaaminen.....	7
2.2 Eettiset periaatteet.....	9
2.3 Toiminnallinen opinnäytetyö	10
3 SOSIAALIHUOLTOLAIN MUKAISET PALVELUT	11
4 LASTENSUOJELU	13
4.1 Lastensuojelulaki.....	13
4.2 Ehkäisevä lastensuojelu	14
4.3 Lastensuojeluilmoituksen tekeminen.....	15
4.3.1 Ilmoitusvelvollisuus poliisille	16
4.3.2 Ilmoituksen tekeminen sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi.....	17
4.4 Avohuollon tukitoimet	17
4.5 Sijaishuolto ja huostaanotto.....	19
5 MIELENTERVEYS.....	22
5.1 Yleistä mielenterveydestä	22
5.2 Hoitoon ohjaaminen.....	22
6 MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ.....	24
6.1 Yhteistyö ammattialojen välillä.....	24
6.2 Moniammatillisuuden vaikutus	25
7 POHDINTA	27
LÄHTEET.....	30

1 JOHDANTO

Teimme omasta mielenkiinnosta ja työkokemuksen kautta havaitsemastamme tarpeesta ja toiveista johtuen lastensuojelun oppaan mielialahäiriöosastolle 88. Aloitimme prosessin kysymällä osaston toiveita oppaan sisällöstä. Saimme useita ideoita ja toiveita, mitä opas voisi sisältää. Kysymyksiä osastolla herätti muun muassa millaisia palveluita lastensuojelun kautta saa? Miten vanhanai-kaista pelkoa, lastensuojelu on yhtä kuin huostaanotto, voitaisiin hälventää? Kuka tekee ja kenellä on velvollisuus lastensuojeluilmoituksen tekemiseen ja mil-loin? Mitä lastensuojeluasiakkuus on käytännössä? Miten lastensuojeluilmoitus tehdään? Oppaaseen ja varsinaiseen opinnäytetyöhön sisällytämme omasta mielestämme tärkeimmät perusasiat, joita ovat sosiaalihuoltolaki ja sen mukaiset palvelut, lastensuojelulaki ja sen mukaiset palvelut, mielenterveys sekä moniam-matillinen yhteistyö.

Mielenterveydellä luodaan perustaa ihmisten hyvinvoinnille ja toimintakyvylle. Psykiatrialla pääsääntöisesti hoidetaan mielenterveyteen liittyviä sairauksia sekä kohdataan erilaisia ihmisiä erilaisista lähtökohdista. Tarkoituksena on hoitaa po-tilaita kokonaisvaltaisesti ottaen huomioon psyykinen, fyysinen, sosiaalinen ja henkinen ulottuvuus. Mielenterveyteen vaikuttavat omat yksilön omat ominaisuu-det, terveys, toimintakyky, sosiaalinen verkosto, ympäristö, elämänpiiri, kulttuuri ja koko yhteiskunta. Psykiatrisessa hoidossa hoitaja havainnoi ja työskentelee päivittäin näiden kokonaisuuksien kanssa.

Oppaaseen koostimme kuitenkin lastensuojelulliset kysymykset, koska osaston henkilökunnan toiveena ja tarpeena oli juuri hankalimmaksi koettu lastensuojelun kysymykset. Vanhempien ollessa psykiatrisessa hoidossa, monella on edelleen sellainen käsitys, että lastensuojeluilmoitus tarkoittaa yhtä kuin lasten poisvienti vanhemmilta. Oppaan avulla vahvistamme ammattilaisten tietämystä ja puheeksi ottamista juuri näiden stereotyyppien poistamiseksi.

2 TYÖN TAVOITE, TOTEUTUS JA PROSESSIN KUVAUS

Opinnäytetyön aihetta miettiessämme, huomasimme työkokemuksen kautta lastensuojelullisten asioiden aiheuttavan epävarmuutta työyhteisössä ja itse käytännön työssä mielialahäiriöosastolla 88. Osasto 88 on mielialalinjan akuutti suljettu osasto, jossa hoidetaan vakavia mielialahäiriöitä, aikuisikäisiä syömishäiriöpotilaita, oirekuvaltaan osastolle soveltuvia sekä terapeuttisesta otteesta hyötyviä psykoottisesti oireilevia potilaita. Hoito ja tutkimus toteutuu moniammatillisesti yksilölliseen arvioon pohjautuen. Hoidon keskiössä on tiivis yhteistyö perheen, omahoitajan, lääkärin sekä jatkopaikan ja kotikunnan sosiaali- ja terveystoimen kanssa.

Ajatus perusoppaan tekemisestä osana opinnäytetyötä varmistui helposti. Kysyimme mahdollisuutta tähän osastonhoitajalta ja omalta koululta. Otimme yhteyttä Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin opiskelijakoordinaattoriin tutkimusluvan saamiseksi. Täytimme virallisen tutkimuslupahakemuksen ja saimme sen myötä luvan työstää opinnäytetyötä. Mielessämme oli jo lastensuojelullisia perusasioita, joita ajattelimme oppaan sisältävän. Päätimme kuitenkin lähettää osaston henkilökunnalle yhteisen sähköpostin, jossa kysyimme heidän toiveitaan siitä, mitä oppaan tulisi sisältää. Saimme muutamia vastauksia, joiden pohjalta lähdimme koostamaan oppaan rakennetta.

Opinnäytetyömme tarkoituksena ja tavoitteena on lisätä psykiatrian osasto 88:n ja lastensuojelun moniammatillista yhteistyötä ja madaltaa yhteydenottokynnystä toimijoiden välillä. Tiedon lisäämisen seurauksena poistuu turhat ennakkoluulot lastensuojeluun liittyen ja potilaiden kanssa lastensuojelullisten asioiden puheeksi ottaminen helpottuu sekä varhaisen avun ja tuen piiriin ohjaaminen mahdollistuu.

Opas sisältää perustietoa lastensuojelun palveluista, lastensuojeluilmoituksen tekemisestä, ilmoitusvelvollisuudesta, lastensuojeluilmoituksen prosessin etenemisestä aikatauluineen sekä lastensuojelulaista pääkohdat. Oppaasta teimme tiiviin, ymmärrettävän, käyttökelpoisen ja perusasioita käsittävän kokonaisuuden.

Opas itsessään on Pdf- muodossa ja osasto saa halutessaan tulostaa ja painattaa sen vihkomuotoon. Visuaalisesti oppaan värimaailma on neutraali, tekstiosa selkeä ja tiivis eikä se sisällä turhaa informaatiota tai ylimääräisiä lähdemerkintöjä.

Olemme sopineet yhteistyökumppanimme kanssa siitä, että työn valmistumisen jälkeen pitäisimme osaston henkilökunnalle yhteisen osastotunnin, jossa käymme läpi tuotoksemme sisällön pääpiirteissään. Osastotunnin tarkoituksena on tuoda ilmi oppaan olemassaolo ja käytettävyys.

Teimme opinnäytetyön toiminnallisena opinnäytetyönä. Työn tekemisen aikana keskusteluissamme nousi paljon eettisesti pohdittavia asioita. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset painivat jatkuvasti eettisten kysymysten äärellä. Eettiset kysymykset nousivat keskusteluissamme esille myös raporttia, sekä opasta kootaessa. Raporttia ja opasta varten haimme tutkimuslupaa Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiriltä. Toiminnallinen opinnäytetyö ei pohjautunut psykiatrisen sairaalan potilaisiin tai henkilökuntaan, vaan henkilökunnan avuksi selkiyttää lastensuojelullisia asioita, joten tutkimuslupa oli helpompi tätä myöten saada. Salassapito- ja tietosuoja, sekä vaitiolovelvollisuuteen ei tarvinnut kiinnittää erityisesti huomiota.

2.1 Opinnäytetyön toteutuksen avaaminen

Kysely on aineistojen keräämistapa, jossa kysymysten muoto on vakioitu eli standardoitu. Vakiointi meinaa sitä, että kaikilta vastaajilta kysytään samat asiat samalla tavalla ja samassa järjestyksessä. Kyselyissä vastaaja lukee kysymyksen ja vastaa niihin itse. Kyselylomaketta käytetään, kun kyseessä on henkilö ja häntä koskevat asiat, kuten mielipiteet, ominaisuudet, käyttäytyminen ja asenteen. Kyselyt voidaan toteuttaa internetissä tai postin välityksellä. (Vilkkä 2007, 28).

Kyselyt soveltuvat aineiston keräämisen tavaksi, kun tutkittavia ovat hajallaan ja niitä on paljon. Kyselyitä käytetään myös henkilökohtaisten asioiden tutkimiseen, niitä voi olla esimerkiksi terveystyötyminen, koettu terveys, itsehoito, ansiotulot, ruokatottumukset tai kulutukseen liittyvät asiat. Ongelmana kyselyissä voi

olla se, että ne päätyvät hitaasti takaisin tutkijalle ja tavallisesti joudutaan tekemään uusintakysely, joka lisää kustannuksia tutkimusta tehdessä. (Vilka 2007, 28).

Vilka nostaa esille lomakkeiden postittamisen tai verkossa lähettämisen ajoituksen, jota pitää yhdestä tärkeimmästä asiasta kyselyissä. Jos postikyselyissä joudutaan lähettämään tutkimukseen valikoituneille muistutuksia, ne vievät resursseja tutkimukselta. Nykyisin esimerkiksi markkinointitutkimuksia tekeville yrityksillä on tapana lähettää lappu tai kortti, jossa muistutetaan kyselyyn vastaamisesta, ettei tarvitse lähettää uutta kyselylomaketta tutkimukseen osallistuneille. Toisaalta taas sähköisesti toimitetut muistutukset ja kyselyt onnistuvat pienemillä kustannuksilla sekä kyselyn tai muistutuksen voi laittaa lähettämään tietyn ajan kuluttua automaattisesti uudelleen tutkimukseen valikoituneille henkilöille. (Vilka 2007, 28).

Teimme opinnäytetyön oppaaseen liittyen sähköpostipohjakyselyn. Lähetimme sähköpostin ennen, kuin aloimme työstämään opinnäytetyötä ja opasta. Halusimme mahdollisimman nopeasti vastauksia ja tätä kautta lähteä rakentamaan työn kokonaisuutta. Halusimme kuulla psykiatrialla työskentelevien ammattilaisten toiveita tai sitä, mitä työntekijät haluavat tietää lastensuojelusta. Lähetimme esihenkilöille sähköpostin ja hän pyynnöstämme välitti sen työntekijöille. Ajattelimme, että tätä kautta sähköposti leviää työntekijöille paremmin, sillä meillä ei ollut nimelistaa työntekijöistä. Ajattelimme myös, että yhteydenotto joko meihin tai esihenkilöön olisi helpompaa, koska työntekijä saisi itse päättää kenelle vastaa ja haluaako toimia anonyymisti vai ei.

Kerroimme sähköpostissa, keitä olemme, missä opiskelemme ja mitä olemme tekemässä. Kerroimme mitä opas tulee sisältämään, eli sen sisältöä pääpiirteissään, kuten esimerkiksi lastensuojeluilmoitus ja sen tekeminen. Kyselimme osaston henkilökunnan toiveita tai sitä, mitä he haluaisivat oppaan sisältävän edellä mainittujen asioiden lisäksi. Mitä työntekijöiden mielessä pyörii lastensuojeluun liittyen tai mihin työntekijät haluaisivat lisätietoa ja vastauksia. Oppaan tarkoituksena on olla hyödyllinen työkalu sekä mahdollisimman käyttökelpoinen osaston työntekijöille ja rohkaisimme heitä olemaan yhteydessä meihin tai esihenkilöön.

Päädyimme kyselyn tekemiseen juuri sen takia, että opas tulee työkaluksi psykiatrian ammattilaisille, joten halusimme tietää mitä mieltä he ovat lastensuojelullisista asioista tai mitä apuja he toivoisivat saavansa aiheeseen liittyen. Toinen meistä on työskennellyt psykiatrian osastolla, joten toisella meistä oli myös omaa kokemusta siitä, mitä tietoja opas voisi sisältää. Saimme vastauksia työntekijöiltä liittyen esimerkiksi potilaiden pelon poistoon lastensuojelusta keskusteltaessa, millaisia palveluita lastensuojelu voi tarjota, potilaiden pelko siihen, että lastensuojeluilmoituksesta keskustelu ja sen teko on automaattinen huostaanotto, kuka ja miten tehdään lastensuojeluilmoitus ja millaisissa tilanteissa se kannattaa tehdä ja kuka sen tekee. Vastauksissa oli paljon samaa, mitä olimme ajatelleet työhömmme laittaa, joten vastaukset tukivat ajatuksiamme sekä kokemuksiamme, mitä olemme itse kokeneet ongelmaksi työssämme.

2.2 Eettiset periaatteet

Etiikka normatiivista. Etiikka kertoo arvoperustaisesti siitä, miten tulee toimia, jotta toimii oikein. Se ei kuitenkaan yksinomaan ota kantaa siihen, mihin käytäntö todellisuudessa perustuu. Tieteellinen tietoperusta varmistaa toimenpiteiden eettisyyden. (Pehkonen & Väänänen-Fomin 2011, 117.) Moraalisena näkökulmana etiikka on osa jokapäiväistä elämää. Sitä on tilanteissa, missä ihminen pohtii omaa suhtautumistaan itseensä ja toisten tekemisiin, mitä hyväksyy, mitä ei ja miksi. Konkreettisesti moraalit ja etiikka ovat tilanteissa läsnä, joissa selviytymiseen ei ole vain yhtä yksiselitteistä ratkaisua, vaan valintaan liittyy niin myönteisiä, kuin kielteisiäkin piirteitä eri näkökulmista katsottuna. (Kuula 2006, 21.)

Kuula (2006, 29) on todennut Hallamaan (2002) mukaan, että etiikka on jokaisen tiedeyhteisön jäsenen sinnikästä, hiljaista ja hellittämätöntä sitoutumista tieteen harjoittamisen ideaaleihin, joita ovat avoimuus, rehellisyys ja kriittisyys. Nämä samat ihanteet kieltoineen pätevät kaikessa inhimillisissä yhteiselämän periaatteissa, kuten älä valehtele, älä ota toisen omaa ja älä petä. Sitoutuminen rehellisyyteen ei tutkijoilta aina onnistu, koska tiedettä tehdään yhä enemmän määräaikaissä tehtävissä kilpailun vallitessa. Tutkimuseettisistä väärinkäytöksistä tyyppillisin on plagiointi ja väärentäminen. (Kuula 2006, 29.) Kaikessa tutkimustyössä

on siis vältettävä toisten tekstin plagiointia, toisten tutkijoiden osuuden vähättyä, itseplagiointia, tulosten yleistämistä kriitikittömästi ja raportointi ei saa olla harhaanjohtavaa eikä puutteellista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 27–28).

2.3 Toiminnallinen opinnäytetyö

Aiheesta riippuen selvityksen tekeminen on yksi osa toiminnallisen opinnäytetyön tekemistä. Opinnäytetyön tuotoksena on aina jokin konkreettinen luomus, kuten ohjeistus, kirja, portfolio, tietopaketti, esittely- tai messuosasto tai tapahtuma. Näin ollen raportoinnissa on käsiteltävä tuotoksen saavuttamiseksi käytettyjä keinoja. Olipa kyseessä sitten painotuotteen tuottaminen, näyttelyn tai tapahtuman järjestäminen, visuaalisin ja viestinnällisin keinoin pyritään luomaan kokonaisuus, millä tunnistetaan tavoiteltu päämäärä. Kriteereitä toiminnallisessa opinnäytetyössä on ensisijaisesti tuotteen uusi muoto, asiasisällön sopivuus kohderyhmälle, käytettävyys kohderyhmässä ja käyttöympäristössä, informatiivisuus, selkeys, houkuttelevuus ja johdonmukaisuus. Lähdekritiikki on erityisessä asemassa oppaiden, ohjeistusten, tietopakettien sekä käsikirjojen kohdalla. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 51,53.)

Vaikka toiminnallinen opinnäytetyö eroaa empiiristen toimintatutkimusten raportoinnista, on tutkimusviestinnän vaatimukset täytettävä. Opinnäytetyön raportti on teksti, mistä käy ilmi miksi, mitä, ja miten on tehty, millainen työprosessi on ollut ja millaisiin tuloksiin sekä johtopäätöksiin on päädytty. Raportista käy ilmi myös se, miten prosessia, tuotosta ja omaa oppimista arvioidaan. Raportin lisäksi opinnäytetyöhön kuuluu itse tuotos, joka on kirjallinen. Tuotokselta edellytetään toisenlaisia kirjallisia ominaisuuksia kuin itse opinnäytetyöraportilta. Raportissa selostetaan prosessia ja oppimista, kun taas tuotoksessa puhutellaan käyttäjä- ja kohderyhmää. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 65.)

Seuraavassa luvussa avaamme sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita. Halusimme nostaa aiheen työhön, koska koemme palveluiden olevan tärkeitä ja muistuttaa asiakaskeskeisyydestä ja yksilöllisyydestä sekä siitä, että yhteistyö eri toimijoiden välillä on tärkeää niin asiakkaiden, kuin ammattilaisten kannalta.

3 SOSIAALIHUOLTOLAIN MUKAISET PALVELUT

Sosiaalihuoltolain tarkoituksena on ylläpitää ja edistää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta, edistää osallisuutta ja vähentää eriarvoisuutta, turvata riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut ja muut hyvinvointia edistävät toimenpiteet. Lain tarkoituksena on myös edistää asiakaskeskeisyyttä ja asiakkaan oikeutta hyvään kohteluun ja palveluun sosiaalihuollossa sekä parantaa yhteistyötä kunnan eri toimijoiden ja sosiaalihuollon välillä. Sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita ovat esimerkiksi sosiaalityö, sosiaaliohjaus, kotipalvelu, perhetyö, päihde- ja mielen-terveystyö, sosiaalipäivystys, laitos- ja asumispalvelut. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Sosiaalihuollon toteuttamisen keskeisimpiä periaatteita on, että asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadukasta ja hyvää sosiaalihuoltoa, hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, että hänen yksityisyyttään ja vakaumustaan kunnioitetaan eikä ihmisarvoa loukata. Sosiaalihuoltoa koskevia ratkaisuja ja päätöksiä tehtäessä sekä sosiaalihuoltoa toteutettaessa, on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan etu. Sosiaalihuoltoa on lähtökohtaisesti toteutettava niin, että avio- ja avopuolisoilla sekä muilla perheenjäsenillä on aina mahdollisuus asua yhdessä (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Kun sosiaalihuollon palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tietää sosiaali- huollon tarpeessa olevasta henkilöstä, on hänen huolehdittava, että henkilön kii- reellisen avun tarve arvioidaan viipymättä. Henkilöllä on lisäksi oikeus saada pal- velutarpeen arviointi, mikäli se ei ole merkittävän tarpeetonta. Palvelutarpeen ar- viointi on aloitettava viipymättä ja saatettava loppuun ilman tarpeetonta viivytystä. Arvioinnin tekeminen on aloitettava kuitenkin viimeistään seitsemäntenä arkipäi- vänä siitä, kun ilmoitus on tullut sosiaalihuoltoon. Arviointi tehdään aina asiak- kaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa. Arviointi tehdään yhteis- työssä asiakkaan kanssa sekä tarvittaessa hänen omaisensa tai läheisensä sekä muiden toimijoiden kanssa. Arviointia tehtäessä asiakkaalle on selvitettävä hä- nen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä vaihtoehdot palvelujen toteuttamisessa. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Palvelutarpeen arvioimiseksi ja päätösten tekemiseksi sekä sosiaalihuollon toteuttamiseksi toimenpiteestä vastaavan sosiaalihuollon viranomaisen tulee huolehtia, että käytettävissä on yksilöllisiin tarpeisiin nähden riittävä osaaminen ja asiantuntemus. Palvelutarpeen arvioinnista vastaavan työntekijän pyynnöstä tulee sosiaalitoimen ja viranomaisten osallistua arvion tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen. Sosiaalihuoltoa tehdään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa niin, että sosiaalihuolto ja muut hallinnonalojen palvelut muodostavat asiakkaan edun mukaisen kokonaisuuden. Työntekijän on tarpeen mukaan oltava yhteydessä asiantuntijoihin, yhteistyötahoihin sekä tarvittaessa asiakkaan omaisiin ja hänelle läheisiin henkilöihin. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Asiakkuuden ajaksi sosiaalihuollon asiakkaalle on nimettävä omatyöntekijä. Tätä ei kuitenkaan tarvitse tehdä, jos asiakkaalle on nimetty muu palveluista vastaava työntekijä tai se on muusta syystä tarpeetonta. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai muun henkilön omatyöntekijän tulee olla sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa tarkoitettu sosiaalityöntekijä, jonka tulee tavata erityistä tukea tarvitsevaa lasta asiakassuunnitelmaan tarkasti kirjattavalla tavalla riittävän usein henkilökohtaisesti. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Sosiaalihuoltolaissa on erikseen painotettu lapsen etua ja sen toteutumista, siten että kaikissa toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. On kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut parhaiten turvaavat lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin, miten lapsella on mahdollisuus saada ymmärtämystä sekä iän ja kehitystason mukaisen huolenpidon ja turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden, kasvamisen ja itsenäistymisen vastuullisuuteen. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

4 LASTENSUOJELU

Yhdistyneet Kansakunnat on ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa ja kansainvälisissä ihmisoikeuksien yleissopimuksissa julistanut ja sopinut, että jokainen ihminen on oikeutettu niissä tunnustettuihin oikeuksiin ja vapauksiin ilman minkäänlaista rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, syntymään tai muuhun seikkaan perustuvaa erotusta, palauttavat mieliin, että ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa Yhdistyneet Kansakunnat on julistanut lasten olevan oikeutettuja erityiseen huolenpitoon ja apuun, ovat vakuuttuneita siitä, että perheellä, joka on yhteiskunnan perusr ryhmä ja sen kaikkien jäsenten ja erityisesti lasten hyvinvoinnin ja kasvun luonnollinen ympäristö, on oikeus saada tarvittavaa suojelua ja apua niin että se pystyy täydellisesti hoitamaan velvollisuutensa yhteiskunnassa, tunnustavat, että lapsen tulisi persoonallisuutensa täysipainoisen ja sopusointuisen kehityksen vuoksi kasvaa perheessä onnellisuuden, rakkauden ja ymmärtämyksen ilmapiirissä. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991)

Tässä luvussa käsittelemme lastensuojelulakia, ehkäisevää lastensuojelua, lastensuojeluilmoituksen tekemistä, avohuollon tukitoimia, sijaishuoltoa ja huostaanottoa, koska näihin asioihin yhteistyökumppanimme, osasto 88 henkilökunta, halusi vastauksia.

4.1 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulaki on sosiaalihuollon erityislaki. Lastensuojelulain tarkoitus on turvata lapsen oikeus tasapainoiseen ja turvalliseen kasvu-ympäristöön, monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 1§). Lastensuojelulaissa painotetaan lapsen edun huomioimista kaikissa viranomaisen toiminnassa. Laissa on vahvistettu lapsen edun toteutumista korostaen lapsen oikeutta osallistumiseen sekä erityiseen suojeluun. Laissa on myös korostettu julkisen vallan velvollisuutta järjestää riittävästi voimavaroja perheelle ja lapselle palveluiden osalta. Tavoitteet eivät kuitenkaan toteudu pelkästään lastensuojelulain mukai-

silla palveluilla ja tukitoimilla, vaan niiden toteuttaminen edellyttää kaikissa julkisen vallan toimissa lapsen edun huomioimista. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelutyötä on lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, kiireellinen sijoitus ja lapsen huostaanotto sekä jälkihuolto. (Ojanen, Ritmala, Sivén, Vihunen & Vilén 2013, 36; Rätty 2015, 1.)

Lastensuojelulain tavoitteena on perheiden tukeminen siten, että mahdollisimman varhaisessa vaiheessa voidaan tukea perheitä niiden ongelmassa sekä ehkäistä ongelmien syntymistä. Lastensuojelussa vallitseekin niin sanottu lievin mahdollinen tapa puuttua perheiden ongelmiin ja ensisijaiset tukitoimet toteutetaan avohuollon tukitoimina. Toimenpiteistä viimesijaisin on lapsen huostaanotto. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 85.) Lastensuojelulla ei ole oikeutta kuitenkaan kajoata perheen yksityisyyteen eikä kasvatustapoihin, paitsi jos vanhempi itse näin toivoo tai lapsen etu vaarantuu. Lastensuojelutyössä voidaan joutua suojelemaan lasta tämän omilta vanhemmiltaan tai lapselta itseltään, mikäli lapsi vahingoittaa itseään tai muita. Perheen tukeminen ja suojelutehtävä eivät aina kohtaa, vaan syntyy ristiriitatilanteita ja näkemuseroja. Kuitenkin lastensuojelutyön päätehtävä on arvioida ja toteuttaa lapsen etua, joten se on samalla yksi vaikeimmista tehtävistä. (Kananoja, Lähteinen & Marjamäki 2010, 162.)

4.2 Ehkäisevä lastensuojelu

Kunta järjestää lastensuojelun lisäksi lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelutyötä, kun perhe tai lapsi eivät ole vielä varsinaisen lastensuojelun asiakkaita. Ehkäisevä lastensuojelutyö on tukea ja erityistä tukea, jota voidaan toteuttaa esimerkiksi päivähoitossa, kouluissa, nuorisotyössä, neuvolassa sekä sosiaali- ja terveydenhuollossa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2021.)

Ehkäisevän lastensuojelun kannalta tärkeimpiä ohjaavia normeja ovat niin perustuslaissa, useissa erityis- ja yleislaeissa. Perustuslaissa jokaisen kansalaisen yksityiselämä, kotirauha ja kunnia on turvattu. Laissa on määritelty, että lapsia tulee kohdella yksilöinä tasa-arvoisesti. Suomi on allekirjoittanut ja hyväksynyt Yhdistyneiden kansakuntien (YK) lapsen oikeuksien yleissopimuksen. Ehkäisevän las-

tensuojelun keskeiset periaatteet ovat: lapsen täytyy saada erityistä suojelua, oikeudenmukaista osuutta yhteiskunnan voimavaroista ja mahdollisuuden osallistua lasta itseään koskeviin päätöksiin ja niiden suunnitteluun. (Törrönen, Hänninen, Jouttimäki, Lehto-Lundén, Salovaara & Veistilä 2016, 262–263.)

Ehkäisevä lastensuojelutyö on haastavaa, koska kaikkia ihmisille haitallisia tekijöitä ei voi eikä ole tarkoituskaan poistaa. Ehkäisevä työ on eettisesti hyvin vaativaa, jossa tavoitteena on koko lapsiväestön hyvinvointi ja sen avulla etsitään maailmanlaajuisia hyvinvointia tukevia palvelun ja tuen muotoja eri elämäntilanteisiin. Ehkäisevän työn tarkoitus on vähentää huono-osaisuutta ja syrjäytymistä eri palveluiden kautta sekä varmistaa ettei lapsia kohdella kaltoin eikä käytetä eri tavoilla hyväksi. Lapsille ja nuorille taataan oikeus olla lapsia ja nuoria sekä tuetaan heidän fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kasvua ja kehitystä. (Puonti ym. 2004, 154–155.)

4.3 Lastensuojeluilmoituksen tekeminen

Jonkin seuraavista tahoista palveluksessa tai luottamustoimessa oleva, vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisenä ammatinharjoittajana toimiva sekä kaikki terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä: sosiaali- ja terveydenhuolto tai lasten päivähoito, opetustoimi, nuorisotoimi, poliisitoimi, rikosseuraamuslaitos, palo- ja pelastustoimi, sosiaalipalvelujen, lasten päivähoidon tai terveydenhuollon palvelujen tuottaja, opetuksen tai koulutuksen järjestäjä, seurakunta tai muu uskonnollinen yhdyskunta, kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 3 §:ssä tarkoitettu vastaanottokeskus tai järjestelykeskus, hätäkeskustoimintaa harjoittava yksikkö, koululaisten aamu- tai iltapäivätoimintaa harjoittava yksikkö, tulli, rajavartiolaitos, ulosottoviranomainen, Kansaneläkelaitos. (Lastensuojelulaki 25§.)

Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä viipymättä, mikäli on herännyt huoli lapsesta. Lastensuojelun tarpeen taustalla voi olla monia syitä, niin lapsen kuin perheenkin tilanteessa. Lastensuojeluilmoituksen saa tehdä kuka tahansa, mutta tietyillä ammattikunnilla sekä luottamustoimessa toimivilla tahoilla on siihen lakisääteinen velvollisuus. Ennakollinen lastensuojeluilmoitus tehdään ennen jo lapsen syntymää. Ennakollisella lastensuojeluilmoituksella turvataan odottavalle äidille ja lapsen tulevalle perheelle riittävät tukitoimet heti raskausaikana ja lapsen syntymän jälkeen. Palvelutarpeen arvioinnin ja lastensuojelun tarpeen selvittämisen aikana lapsi ja perhe eivät ole vielä lastensuojelun asiakkaita. Lastensuojellun asiakkuus alkaa vain, jos vireille tulon jälkeen edetään kiireellisiin tukitoimiin, lapselle annetaan muita lastensuojelun palveluita ennen palvelutarpeen arvioinnin valmistamista tai mikäli arvioinnin perusteella todetaan lapsen tarvitsevan lastensuojelun mukaisia palveluita ja tukitoimia. (THL 2022.)

4.3.1 Ilmoitusvelvollisuus poliisille

Tämä ilmoitusvelvollisuus koskee samoja toimijoita, kuin niitä, joilla on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoituskin. Toimijoilla on velvollisuus ilmoittaa poliisille ja sosiaalitoimeen, mikäli he epäilevät lapseen kohdistunutta väkivaltaa. Ilmoitusvelvollisuus on sillä henkilöllä, kenen tietoon väkivalta- tai seksuaalirikosepäily on tullut. Ilmoituksen tekemistä ei saa delegoida kenellekään toiselle henkilölle. (THL 2022a.)

Ilmoitusvelvollisuus on voimassa salassapitosäännösten estämättä ja riippumatta siitä, onko jo joku toinen mahdollisesti tehnyt ilmoituksen. Jos ammattilaisten välisessä yhteistyössä käy ilmi, että ilmoitus on jo tehty poliisille, niin siinä tapauksessa uutta ilmoitusta ei ole välttämätöntä tehdä. (THL 2022a.)

Tärkeintä on, että poliisi saa väkivaltaepäilyyn liittyvät tiedot suoraan henkilöltä, jolla on eniten ensikäden tietoa tapahtumista. Jos epäilyä koskevia tietoja joudutaan käsittelemään tai siirtämään ennen ilmoituksen tekemistä, ilmoituksen tekeminen voi viivästyä sekä tiedot kadota tai vääristyä. Lain mukaan lastensuojeluilmoituksen ja ilmoituksen poliisille voi tehdä kuka tahansa, myös henkilö, jolla ei

ole ilmoitusvelvollisuutta. Oikeus ja velvollisuus eivät ulotu papin rippisalaisuuteen. (THL 2022a.)

4.3.2 Ilmoituksen tekeminen sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi

Jos terveydenhuollon ammattihenkilö, lasten päivähoidon, poliisin, sosiaalikuuraattorin, sosiaali-, opetus- tai liikuntatoimen, pelastuslaitoksen, Hätäkeskuslaitoksen, Tullin, Rikosseuraamuslaitoksen, Kansaneläkelaitoksen, työ- ja elinkeinoviranomaisen tai ulosottoviranomaisen palveluksessa oleva ammattihenkilö on tehtävässään saanut tiedon henkilöstä, jonka sosiaalihuollon tarve on ilmeinen, on hänen ohjattava kyseinen henkilö hakemaan sosiaalipalveluja tai henkilön antaessa suostumuksensa on ilmoitusvelvollisen henkilön otettava yhteyttä kunnallisesta sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen, jotta tuen tarve voidaan arvioida. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Mikäli henkilö on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta turvallisuudesta, huolenpidosta ja terveydestä tai suostumusta ei voida saada tai lapsen etu sitä tarpeettomasti vaatisi on edellä mainittujen henkilöiden salassapitosäännöksistä estämättä ja viipymättä tehtävä ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta. Ilmoitusvelvollinen henkilö voi täyttää ilmoitusvelvollisuutensa lastensuojeluilmoituksen sijasta ottamalla yhteyden lapsen asuinkunnan sosiaalitoimeen yhdessä lapsen tai lapsen vanhempien kanssa. Jos ilmoitusvelvollinen ammattihenkilö on ottanut viipymättä yhteyden sekä ilmoittanut yhteydenoton syyt sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle, ei samojen tietojen perusteella tarvitse tehdä lastensuojeluilmoitusta. Jos yhteydenottoa ei ole tarkoituksenmukaista tai mahdollista tehdä yhdessä on ilmoitusvelvollisen ammatilaisen tehtävä lastensuojeluilmoitus. Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä viipymättä myös silloin, jos asianosaiset eivät suostu yhteydenottoon tai lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuuden kriteerit täyttyvät. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014; THL 2020)

4.4 Avohuollon tukitoimet

Sosiaalihuollon vastaavan toimielimen on alettava tukitoimiin viipymättä, mikäli kasvuolosuhteet eivät turvaa tai vaarantavat lapsen terveyttä tai kehitystä; tai jos

lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa omaa kasvua ja kehitystään. Avohuollon tukitoimien tarkoitus on tukea ja edistää lapsen kehitystä ja vahvistaa lapsen huoltajien, kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskyyä ja – mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimin pyritään tukemaan vanhempia heidän kasvatustehtävässään ja se on laissa määritelty. Tarkoituksena on kokeilla erilaisia tukitoimia sekä toteuttaa näitä suunnitelmallisesti. Tärkeää on myös arvioida milloin avohuollon tukitoimet eivät ole riittäviä tai ne eivät ole oikea tapa auttaa perhettä ja lasta. Avohuollon tukitoimina voidaan järjestää muun muassa perhetyötä, tukihenkilötyötä, loma ja virkistystoimintaa, taloudellista tukemista, hoito- ja terapia-palvelua kuntoutustoimena sekä vertaisryhmätoimintaa. (Kananaja ym. 2010, 177–178.)

Avohuollon tukitoimet toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen, vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen kasvatuksesta tai hoidosta vastaavien henkilöiden kanssa. Avohuollossa korostuu sosiaalityön ohjaava ja neuvova rooli. Avohuollon palvelujen järjestäminen edellyttää palvelunsaajan osallistumista ja omaehtoista aktiivisuutta tukitoimien ja palvelujen järjestämiseen. Avohuollon tukitoimia voidaan järjestää vain vapaaehtoisesti ja sen edellytyksenä on, että 12 vuotta täyttänyt lapsi ja lapsen huoltaja suostuvat niihin. Molempien huoltajien suostumus on lähtökohtana ja edellytyksenä avohuollon tukitoimien käytölle. Tukitoimien järjestäminen on mahdollista vain 12 vuotta täyttäneen lapsen ja sen huoltajan suostumuksella, jonka kanssa lapsi asuu. Päätös tukitoimenpiteistä ja niiden järjestämisestä on toimitettava myös sille huoltajalle, jota ei ole kuultu ennen avohuollon tai tukitoimien järjestämisestä. (Räty 2015, 313.)

Avohuollon tukitoimia ja palveluja voidaan järjestää lapseen kohdistuvina tai siten, että tukitoimia ja palveluja järjestetään vanhemmille joko yksin kohdistettuina tai perheen tukitoimina tai palveluina. Perheen ja/tai lapsen kanssa tehdään tiivistä sosiaalityötä. Tehdyn asiakassuunnitelman avulla arvioidaan järjestettävien tukitoimien ja palvelujen laajuutta ja vaikutusta. Tilanteet, joissa tukitoimet voivat tulla järjesteltäväksi ovat vaihtelevia. Kyse voi olla esimerkiksi perheen sisäisestä väkivallasta, akuutista kriisistä, taloudellisesta ongelmista, avioerotilanteesta tai lapsen koulunkäyntiin tai muuhun elämään liittyvästä epäsosiaalisesta käytöksestä. Avohuollon tukitoimet ovat ensisijaisia, mutta ensisijaisuus ei merkitse

myöskään sitä, että avohuollon tukitoimia tulisi kokeilla ennen lapsen huostaanottoa vaan huostaanottoon tulee ryhtyä välittömästi, jos lapsen etu sitä välttämättä vaatii ja edellytykset huostaanotolle on olemassa. (Räty 2015, 313–314.)

4.5 Sijaishuolto ja huostaanotto

Lastensuojelun kivijalkana toimii lapsen oikeuksien sopimus, jonka pohjalle lastensuojelulaki on rakentunut. Lapsen etu on kirjattu tähän sopimukseen yhtenä periaatteena. Tämän tulisi ohjata päätöksen tekijän harkintavaltaa kaikissa lapsiin koskevilla päätöksien teoissa. Lapsen etua arvioidessa lastensuojeluun liittyvissä asioissa on kiinnitettävä huomio siihen, miten erilaiset toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle esimerkiksi jatkuvat ihmissuhteet, ruumiillisen ja henkisen koskemattomuuden, itsenäistymisen sekä kulttuurisen, kielellisen ja uskonnollisen taustan huomioon ottamisen sekä muut vaihtoehdot. Lapsen edun käsitteeseen liittyy myös tehtävä auttaa huoltajia ja vanhempia ymmärtämään lapsen sosiaalisia, psyykkisiä ja fyysisiä tarpeita. (Törrönen, Hänninen, Jouttimäki, Lehto-Lunden, Salovaara & Veistilä 2016, 249–251.)

Lapsen edun arvioiminen liittyy kaikkeen toimintaan, mitä lastensuojelussa tehdään. Yleiskommentti YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa yksilöi lapsen edun toteuttamisen arviointia, edun toteuttamista ei voida arvioida ilman lapsen osallisuutta. Lapsen etua tulee arvioida erityisesti silloin, kun lasta ollaan erottamassa vanhemmista, perheiden jälleen yhdistämisestä, puutteista lapsen elinympäristöön liittyen, vanhempien vastuista, puutteesta kodin ulkopuolisessa hoidossa sekä adoptiosta. Erityishuomiota vaativat tilanteet, jossa nuorta tai lasta epäillään rikkoneen lakia tai on joutunut vapaudenriiston kohteeksi, tulee etua myös arvioida. (Törrönen ym. 2016, 251–252.)

Sijaishuolto tarkoittaa lapsen kasvatuksen ja hoidon järjestämistä kodin ulkopuolelle. Tämä voidaan järjestää joko perheessä tai laitoksessa. Sijoitus voidaan toteuttaa myös lapsen sukulaisperheeseen. Lapsella on oikeus huostaanottoon ja sijaishuoltoon, mikäli avohuollon tukitoimin ei pystytä riittävästi auttamaan lasta. Silloin, kun laissa (Lastensuojelulaki 40§) asetetut edellytykset toteutuvat, on

huostaanottoon ryhdyttävä. Sijaishuolto ei ole tarkoitettu pysyväksi, vaan viranomaisen on velvoitettu tukemaan lapsen biologisia vanhempia siten, että he kykenisivät huolehtimaan itse lapsestaan. (THL 2021a.)

Huostaanotto on aina viimesijaisin keino turvata lapsen kehitys ja kasvu. Huostaanotolla tarkoitetaan sitä, että vastuu lapsen kasvatuksesta ja hoidosta siirtyy viranomaisille. Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on velvollisuus huostaanottaa lapsi, jos puutteellinen lapsen huolenpito tai puutteelliset kasvuolosuhteet vaarantavat tai uhkaavat vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään esimerkiksi käyttämällä päihteitä tai tekemällä rikoksia. Huostaanotto ja sijaishuolto voidaan järjestää vain, mikäli avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisesti sopivia, mahdollisia tai ne ovat riittämättömiä. Huostaanottoa arvioidaan jatkuvasti ja se tehdään aina määrääjäksi. Sitä on kuitenkin jatkettava niin kauan, kuin se on lapsen edun mukaista ja sen edellytykset ovat olemassa. Mikäli huoltajan elämäntilanteessa ei tapahdu kohtuullisessa ajassa lapsen edun mukaisia muutoksia, täytyy lapsen olosuhteet sijaishuollossa vakiinnuttaa. (THL 2021a.)

Huostaanotto ja sijoitus valmistellaan aina parityönä ja lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä valmistelee huostaanoton toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojeluun perehtyneen työntekijän kanssa. Arvioinnin tulee olla aina riittävän monipuolista ja tarvittaessa päätöksen tueksi on konsultoitava muita asiantuntijoita, kuten varhaiskasvatusta, koulua, perheneuvolaa tai terveydenhuoltoa. Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on oikeus saada asiantuntijapua muilta asiantuntijoilta ja viranomaisilta. (THL 2021a.)

Huostaanotosta tekee erityislaatuisen kriteerien laaja kirjoisuus, se kattaa kaikki alle täysi-ikäiset nuoret ja lapset. Huostaanotossa korostuu lainsäädännön ja juridiikan lisäksi asiantuntijoiden harkintavalta palveluprosesseissa sekä korostuu tapauskohtaisuus (Pösö 2016,19.) Osa huostaanotoista perustuu palvelun saajan tai toimenpiteen kohteen vapaaehtoisuuteen, kun osa toteutetaan vastentahvaisesti. Vapaaehtoisuuteen perustuvia sosiaalipalveluihin kuuluvia toimenpiteitä ovat lastensuojelun avohuollon tukitoimet. Kiireellinen sijoitus tai huostaanotto ei-

vät edellytä henkilöiden suostumusta ja niihin voidaan nimenomaisesti vastustuksesta huolimatta ryhtyä. Näillä toimilla on monia yhteisiä sekä erottavia piirteitä. Kiireellisessä sijoituksessa vaaditaan sitä, että lapsi on välittömässä vaarassa ja tämä toimenpide on tarkoitettu lyhytaikaiseksi. Huostaanotolle ei ole säädelty tarkkaa enimmäiskestoja. Tahdonvastaisesta huostaanotosta puhutaan silloin, kun 12 vuotta täyttänyt lapsi tai hänen huoltajansa vastustaa toimenpidettä. Muussa tapauksessa se perustuu vapaaehtoisuuteen. Vapaaehtoisesta huostaanotosta päätösvaltaa käyttää kunnan sosiaalihuollon johtava viranhaltija tai johtavan määräämä muu sosiaalihuollon viranhaltija. Tahdonvastaisessa huostaanotossa päätösvalta kuuluu tuomioistuimelle eli hallinto-oikeudelle. (Enroos, Heino & Pösö 2016.)

5 MIELENTERVEYS

Tässä kappaleessa käymme yleisesti läpi mielenterveyttä, sekä hoitoon ohjaamista. Työhistoriamme aikana olemme todenneet ja huomanneet, että asiakkaiden ja perheiden haasteet ja ongelmat ovat moninaisia. Yhä useammin näissä haasteissa toistuu myös mielenterveysongelmat.

5.1 Yleistä mielenterveydestä

Joka viides suomalainen aikuinen kärsii mielenterveyden häiriöistä ja se on yksi tärkeimmistä väestön kroonisista sairauksista. Suomessa yleisin työkyvyttömyyseläkkeelle joutumisen syy on mielenterveyshäiriöt. Vain viidesosa on riittävässä psykiatrisessa hoidossa ja yli puolet vailla minkäänlaista hoitoa. Väestön tavallisimmista mielenterveydenhäiriöistä tavataan peruspalveluissa, missä on osattava auttaa masennuksesta, ahdistuksesta ja päihdeongelmista kärsiviä. (Lönnqvist, Henriksson, Marttunen & Partonen 2014, 718.)

Mielenterveys on tärkeä osa kokonaisterveyttä, jonka perusta luodaan jo lapsuuden perheessä. Psykkiseen kehitykseen vaikuttaa ikäkauteen kuuluvat ihmiset ja yhteisöt, kuten koulu, harrastukset, päiväkotia ja ystävät. Yhteisöllisillä tekijöillä, kuten asuinympäristöllä ja ympäröivällä kulttuurilla on osaltaan vaikutusta mielenterveyteen. Henkiselle hyvinvoinnille luo pohjaa myös mielekäs työ ja taloudellinen toimeentulo. Nämä edellä mainitut asiat vaikuttavat ihmisen kokemukseen omasta hyvinvoinnista. Mielenterveys on katkeamattomassa yhteydessä fyysisen terveyden kanssa. Mielenterveyden käsite on laaja-alainen, joka sisältää positiivisen mielenterveyden sekä erilaiset mielenterveyden sairaudet ja häiriöt. Hyvä mielenterveys on yksi tärkeimmistä voimavaroista ja se vaikuttaa koko yhteiskunnan toimivuuteen myönteisesti. (Heikkinen-Peltonen, Innamaa & Virta 2014, 10.)

5.2 Hoitoon ohjaaminen

Mielenterveyshäiriöihin sairastumisen ja hoitoon hakeutumisen välillä on huomattava viive. Usein hoito alkaa vasta, kun ongelmat ovat kärjistyneet ja vaativat päivystyksellistä hoitoa ja pahimmillaan jopa henkilön tahdosta riippumatonta hoitoa.

Psykiatrisissa sairaaloissa suljetuilla osastoilla voidaan hoitaa potilaita joko vapaaehtoisesti tai tahdosta riippumatta. Tahdosta riippumattomaan hoito ja siihen ohjaaminen ovat poikkeustapauksia, näissä tilanteissa edellytetäänkin taitavaa ammatillista toimintaa sekä mielenterveyslain tuntemista. Tahdosta riippumattomaan hoitoon voidaan määrätä henkilö vain, jos todetaan hänen olevan mielisairas ja hänen mielisairautensa hoitamatta jättäminen vaarantaisi vakavasti hänen turvallisuuttaan ja terveyttään tai muiden henkilöiden terveyttä ja turvallisuutta, sekä jos muut mielenterveyspalvelut ovat riittämättömiä tai eivät sovellu käytettäväksi. Tämä pätee myös alaikäiseen henkilöön ja hoito on järjestettävä yksikössä, jolla on valmiuden ja edellytykset hoitaa häntä erillään aikuisista. Hoitoon määrääminen tehdään neljässä vaiheessa, johon kuuluvat tarkkailuun lähettäminen, tarkkailuun ottaminen, tarkkailulausunto sekä hoitoa koskeva päätös. (Mielenterveyslaki 8§.) (Lönnqvist ym. 2014, 731.)

6 MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ

Nostamme tässä kappaleessa moniammatillisen yhteistyön eri ammattialojen välillä sekä moniammatillisuuden vaikutuksia työhön. Mielestämme moniammatillisuus on ehdoton edellytys siihen, että asiakas saa kokonaisvaltaisen avun ja tuen.

6.1 Yhteistyö ammattialojen välillä

Tämänhetkistä sosiaali- ja terveystalouden kokonaisuutta pidetään hajanaisena ja tuottajien sekä palveluissa työskentelevien ammattilaisten vähäisen yhteistyön vaikeuttavan pääsemistä palveluiden piiriin. Haasteina pidetään asiakkaiden luukuttamista eli pompottelua viranomaistahoilta toisille sekä palvelujärjestelmän pirstaleisuutta. Ammatilliset ja eri tahot ovat hoitaneet asiakkaiden asioita ilman kokonaisuuden koordinoitua. Tuleva sote-uudistus pyrkii poistamaan palvelujärjestelmästä näitä ongelmia. (Helminen 2017, 14.)

Tutkimuksissa on osoitettu onnistuneen moniammatillisen yhteistyön hyödyttävän kaikkia sen osapuolia, lisäävän asiakkaan edun toteutumista ja työntekijöiden kokemia positiivisia onnistumisia ja ammatillista kehittymistä. (Helin 2016, 77). Moniammatillisen yhteistyön hyötyjä ovat muun muassa työajan selkiytyminen, resurssien oikealainen kohdentuminen, tiedonkulun selkiytyminen, päällekkäisen työn väheneminen, avoimen vuorovaikutuksen ja luottamuksen lisääntyminen, palveluverkoston tunteminen ja sen hyödyntäminen, asiakaslähtöisyyden vahvistuminen, toisten osaamisen hyödyntäminen ja arvostaminen, työhyvinvoinnin ja työilmapiirin paraneminen. (Sandström, Keiski-Turunen, Hassila, Aunola & Alahuhta 2018, 2).

Sosiaalialan ammattihenkilöt tekevät yhteistyötä eri alojen asiantuntijoiden kanssa, että asiakkaat saisivat palveluita heidän tarpeidensa mukaan. Ammattihenkilönä arvioidaan omaa toimintaa kriittisesti ja pyritään tukemaan asiakkaan mahdollisuutta saada moniammatillista arviointia ja tilanteeseensa sopivaa osaamista. Sosiaalialan työntekijänä meidän tulee arvostaa omaa, kollegoiden ja muiden ammattilaisten osaamista, pätevyyttä ja näkemystä. Sosiaalialalla on tehty

monialaista työtä esimerkiksi moniammatillisissa asiantuntijaryhmissä, läheisneuvonpidoissa, työparityöskentelyssä, dialogisessa verkostotyössä sekä moniammatillisissa tiimeissä. Sosiaalihuoltolaissa on säädetty, että sosiaalialan ammattihenkilö on vastuussa siitä, että asiakkaalla on käytettävissä riittävästi monialaista asiantuntemusta. Mikäli asiakkaan palvelutarpeenarviointi vaatii muiden viranomaisten palveluita tai tukitoimia, ovat nämä tahot velvollisia osallistumaan arvioinnin tekemiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen. Lähtökohtaisesti tarvittava asiakastieto kulkee viranomaisten välillä asiakkaan suostumuksesta. Asiakaslaissa säädetään asiakastietojen luovuttamisesta vastoin suostumusta. (Talentia 2018, 48.)

6.2 Moniammatillisuuden vaikutus

Eri ammattialojen välistä yhteistyötä kutsutaan monialaisuudeksi. Tyypillisin monialaisuuden malli käytännön sosiaalityössä on yhteistyö terveydenhuollon eri toimijoiden välillä. Pitkähköt perinteet ovat myös opetusalan, poliisin, kirkon, nuorisotoimen ja työhallinnon sekä Kelan kanssa tehtävällä yhteistyöllä. Monialaisen yhteistyön velvoitteista osa on kirjattu lakeihin, esimerkiksi Nuorisolaki, Oppilasmaailman ja opiskeluhuoltolaki sekä Sosiaalihuoltolaki. Yhteisöllisellä toiminnalla verkostoitumisen avulla voidaan ratkaista hankaliakin ongelmia. (Törrönen ym. 2016, 225–226.)

Edellytykset moniammatilliseen monialaisessa yhteistyössä sen edellytykset ovat myös sen haasteita. Keskeisimpiä niistä ovat vastuukysymysten määrittely, yhteisen tiedon luomisen käytännöt, roolit sekä vuorovaikutustaitojen oppiminen ja tiimityö. Moniammatillisen yhteistyön vaatimukset ovat toimiva johtamiskulttuuri, organisaatiotasolla yhteistyön mahdollistavat rakenteet, henkilö- ja aikaresurssit sekä työntekijöiden koulutus. Yhteisen päämäärän selkeys, toisten tunteminen, asiantuntijuus, työnjaosta sopiminen sekä vuorovaikutustaidot ovat moniammatillisen yhteistyön edellytyksiä. Moniammatillinen työ on haastavaa, koska se vaatii osallistujilta asiantuntijuuden lisäksi kykyä ratkaista ongelmia yhteisöllisesti ja hyviä vuorovaikutustaitoja. Ammatilliset vuorovaikutustaidot tukevat yhteistyön

onnistumista. Työntekijät työskentelevät asiakkaiden sekä heidän lähiverkostonsa kanssa sekä moniammatillisissa verkostoissa sekä tiimeissä. (Törrönen ym. 2016, 227–228.)

7 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessi oli yllättävän työläs. Aiheen valinta oli helppo ja sen ideointi sujui yhteisymmärryksessä alusta loppuun. Aikataulujen, koulunkäynnin ja töiden yhdistäminen aiheuttivat hieman haasteita. Samoin sairastelut ja koronarajoitukset hidastivat opinnäytetyön tekemistä jonkin verran. Kirjoittaminen ja aiheesta keskustelu olivat sujuvaa, koska työkokemusta löytyy meiltä molemmilta monipuolisesti ja opiskeluista saatu tieto tukivat prosessia. Työn loppuun saattaminen oli hieman aaltoilevaa, koska rajaaminen ja lopullisen visuaalisen ilmeen valinta tuotti valinnanvaikeutta. Jouduimme monta kertaa palaamaan siihen, että onhan asiat esitetty tarpeeksi ymmärrettävästi ja selkeästi, jotta lukija, joka ei tiedä aiheesta ennalta, pääsee tietoisuuteen asiasta. Koko prosessin ajan palauttelimme myös omiin mieliimme jo aikaisemmin opittuja asioita ja näin ollen tietoperusta vahvistui entisestään.

Mielenterveys ja sen häiriöt aiheuttavat edelleen väestössämme ennakkoluuloja. Sairaalahoitoon joutuminen koetaan häpeällisenä, pelottavana ja ahdistavana. Läheisten joutuminen sairaalahoitoon aiheuttavat monenlaisia tunteita, jotka saattavat olla helpottavia, ahdistavia tai pelottavia. Siihen yhdistettynä lastensuojelulliset asiat, mitkä edelleen kokemuksemme mukaan liian usein ymmärretään pelkästään lasten huostaanottona. Tämä lisää asian arkaluonteisuutta ja haastetta oikeanlaiseen puheeksi ottoon ja asiakkaan ohjaamista ja tukemista oikean avun piiriin. Toisaalta tämä ei ole pelkästään psykiatrian ongelma, vaan koko väestöä koskevan haaste.

Pohdimme paljon sitä, miten nämä lastensuojelutyön ennakkoluulot saataisiin hälvenemään. Mietimme, miten itse toimisimme kussakin tilanteessa, missä lastensuojeluilmoitus on tarpeen, varsinkin mielenterveysasiakkaan kohdalla. Kaikessa asiakastyössä keskustelu- ja vuorovaikutustaidot ovat ensiarvoisen tärkeitä. Arkaluonteisten asioiden äärellä asian puheeksi ottaminen sensitiivisesti on kaikkein tärkeintä, sekä tilantee ja asiakkaan kokonaisvaltainen huomioimine korostuvat. Toisaalta ennakkoluulot johtuvat usein siitä, että asiasta ei tiedetä tarpeeksi. Näin ollen koemme oppaan olevan hyödyllinen työkalu myös muissakin paikoissa, missä ollaan tekemässä tämän asian kanssa.

Jos yksikään henkilö hyötyy oppaastamme, niin tavoite on saavutettu. Esittelemme valmiin oppaan osasto 88 henkilökunnalle myöhemmin molemmille sopivassa ajankohdassa osastotunnin merkeissä. Jos aikaa olisi ollut enemmän ja kaikki mahdollisuuden rajattomasti käytettävissä, olisimme halunneet tehdä pienen kirjan, jossa seikkailee pieni lapsi, jonka perheessä on mielenterveysongelmia ja tätä kautta lastensuojelu astuu kuvioon. Tässä kirjassa olisi esitetty prosessi casen omaisesti tarinamuodossa. Jälkeenpäin ideoita syntyi monenlaisia, että olisi pitänyt tehdä niin tai näin, mutta johonkin on tyydyttävä ja laitettava niin sanotusti piste asialle. Päänvaivaa tuotti myös se, että oppaan sai rajattua tietyn mittaiseksi ja sisällytettyä siihen kaikki olennainen tieto toiveineen. Turhan pitkää opasta nippletietoineen ei todennäköisesti jaksakaan lukea ja näin ollen opas jää käyttämättä.

Perustietoa sisältävä opas oletettavasti helpottaa asioiden puheeksi ottoa sekä helpottaa moniammatillisen yhteistyön tekemistä. Tämä mielestämme siksi, koska asiasta kuin asiasta on helpompaa puhua, jos tiedät siitä tarpeeksi. Tämä vaikuttanee myös moniammatillisen työn helpottumiseen, kun tiedät, kuka tekee ja milloin tekee. Tärkeää on myös se, että ymmärrät jaetun ammatillisuuden merkityksen, tiedät kenen puoleen kääntyä, jos oma osaamisesi ei riitä. Avoin keskustelun merkitys korostuu myös siinä kohtaa, kun puhutaan arasta ja herkästä aiheesta – lastensuojelu. Vanhempien kanssa avoin keskustelu huolesta ja ilmoitusten tekemisestä, tehdään se sitten sosiaalihuoltoon tai lastensuojeluun, puoltaa asioiden sujuvaa ratkeamista ja helpottaa yhteistyötä vanhempiin. Ammattilaisten tulee tunnistaa myös ne tilanteet, että koska asiat otetaan puheeksi ja miten otetaan puheeksi vanhempien kanssa. Mutta varmasti tulee hetkiä, jolloin koet mahdollisesti epävarmuutta, aina on joku, jonka puoleen voit kääntyä.

Lastensuojelutyö ja koko tämä opinnäytetyöprosessi ovat vaatineet jatkuvasti lakipykäliden lukemista ja sen tarkkaa siivilöintiä, koska aihe on tiukkaan laissa säädeltyä ja määrättyä. Ei ole niin sanotusti voinut omaa tulkintaa aiheisiin lisätä. Kaikessa lähdemateriaalin lukemisessa on täytynyt olla kriittinen ja varmistaa asiakokonaisuus monta kertaa. Myös lakipykäliden ja soveltamisasioiden kanssa

tuli pohdiskeltua, että mikä kohta on tarpeeksi ”perustieto” eikä mene niin sanotusti liian yksityiskohtaiseksi tiedoksi niin sanotusti sosiaalialalla työskentelemätömän tarpeisiin.

Oppaan tekeminen ammattilaisille johtaa siihen, että tulee käytettyä terminologiaa ja yksityiskohtaisempaa tietoa, joten sen käyttö sellaisenaan asiakkaille on epätodennäköistä. Kehitysideanamme onkin, että oppaasta voisi jatkojalostaa sellaisen, mitä voisi käyttää niin asiakkaille, kuin ammattilaisillekin. Oppaan ollessa sähköisessä muodossa mahdollistaa sen päivittämisen ja pitämisen ajan tasalla. Toisena ajatuksenamme on, että lastensuojelun tietämystä tulisi lisätä alalle kuin alalle, joten sellaisen perusoppaan tekeminen, vaikka kaupungin nettisivuille voisi olla tarpeen. Tällöin todennäköisemmin häpeäleima ja väärät ennakkoluulot poistuisivat ja asioihin puuttuminen varhaisemmassa vaiheessa onnistuisi. Aiomme molemmat omassa työssämme aktiivisesti pyrkiä poistamaan tätä stigmaa, mikä jo itsessään hankaloittaa työn tekemistä lapsen edun mukaisesti.

Olemme tyytyväisiä lopputulokseen. Oppaan sisältö ja visuaalinen ilme onnistuivat hyvin ja oppaasta tuli selkeä ja ymmärrettävä. Saimme mielestämme sisällytettyä onnistuneesti osaston toiveet oppaan kokonaisuuteen. Molemmille toiminnallisen opinnäytetyön tekeminen oli ensimmäinen laatuaan ja myöskin varsin positiivinen kokemus. Yhteistyö ja ystävyys säilyivät koko prosessin ajan. Yhteistyökumppanin kanssa toimiminen oli sujuvaa ja helppoa ja jatkossa tällainen työskentely voisi helposti tulla kysymykseen.

LÄHTEET

- Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. 2016. Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Vapaaehtoinen vai tahdonvastainen huostaanotto? E-kirja. Viitattu 15.3.2022. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789517686143>.
- Heikkinen-Peltonen, R., Innamaa, M. & Virta, M. 2014. Mieli ja terveys. Näkökulmia mielenterveyteen. Porvoo: Bookwell Oy. 10.
- Helin, R. 2016. Onnistunut moniammatillinen yhteistyö terveysosiaalityöntekijöiden kirjoituksissa. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. 2016. 77.
- Helminen, J. 2017. Asiakkaan moniammatillinen ohjaus sosiaali- ja terveydenhuollossa. Yhdessä tekeminen monialaisuuden ja moniammatillisuuden syventäjänä. Celia- näkövammaisten kirjasto. 2019. Helsinki: Edita.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. Tutkimuksen eettiset vaatimukset. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy. 27–28.
- Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. 2010. Sosiaalityön käsikirja. Avohuollon tukitoimet. Tallinna: Tallinna Raamatutrükikoda. 177–178.
- Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. 2010. Sosiaalityön käsikirja. Elämänkaaren mukaan jäsentävä sosiaalityö. Tallinna: Tallinna Raamatutrükikoda. 162.
- Kuula A. 2006. Tutkimusetiikka – aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Etiikka ja tieteen arvot. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 21.
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka – aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tutkimusetiikka tieteen sisäisenä ohjauksena. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 29.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
- Lönnqvist, J., Henriksson, M., Marttunen, M. & Partonen, T. 2014. Psykiatria. Mielenterveyden häiriöiden yleisyys ja hoidon tarve. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. 718.
- Lönnqvist, J., Henriksson, M., Marttunen, M. & Partonen, T. 2014. Psykiatria. Hoitoon ohjaaminen. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. 731.
- Mielenterveyslaki 14.12.1990/1116.
- Ojanen, T., Ritmala, M., Sivén, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2013. Lapsen aika. Lastensuojelu. 12–15. painos. Celia- Näkövammaisten kirjasto 2012. Sanoma Pro Oy.
- Pehkonen, A. & Väänänen-Fomin, M. 2011. Sosiaalityön arvot ja etiikka. Sosiaalityön etiikka näyttöön perustuvan käytännön haasteena. Jyväskylä: Bookwell Oy. 117.

- Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. 2004. Lastensuojelu tänään. Oikeusturvatekijät lastensuojelussa. Helsinki: Tammi, 85.
- Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. 2004. Lastensuojelu tänään. Lastensuojelun ehkäisevä työ. Helsinki: Tammi, 154–155.
- Pösö, T. 2016. Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta. Teoksesta Enroos, R. & Heino, T. & Pösö, T. 2016. Huostaanotto: lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 19. E-kirja. Viitattu 15.3.2022. <https://luc.finna.fi/lapinamk/>, Ellibs.
- Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki - Käytäntö ja soveltaminen. Avohuolto. 3. painos. Celia – Näkövammaisten kirjasto 2015. Porvoo: Edita publishing Oy, 113–114.
- Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki - Käytäntö ja soveltaminen. Yleiset säännökset. 3. painos. Celia – Näkövammaisten kirjasto 2015. Porvoo: Edita publishing Oy, 1.
- Sandström, S., Keiski-Turunen, A., Hassila, L., Aunola, E. & Alahuhta, M. 2018. Moniammatillinen yhteistyö sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kuvaamana. ePooki 44/2018. 2. Viitattu 20.3.2022. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/152021/ePooki%2044_2018.pdf?sequence=1.
- Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. 2018. Arki, arvot ja etiikka. Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: PunaMusta oy.
- Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2021. Lastensuojelun käsikirja. Ehkäisevä lastensuojelu. Viitattu 20.3.2022. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva-lastensuojelu>.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2021a. Lastensuojelun käsikirja. Huostaanotto ja sijaishuolto. Viitattu 15.3.2022. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-palvelujarjestelma#otsikko3>.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2022. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojeluilmoitus ja lastensuojeluasian vireille tulo. Viitattu 1.2.2022. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo>.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2022a. Lastensuojelun käsikirja. Velvollisuus ilmoittaa poliisille. Viitattu 29.5.2022. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/ilmoitusvelvollisuus-lapseen-kohdistuvastavakivallasta/velvollisuus-ilmoittaa-poliisille>.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2020. Lastensuojelun käsikirja. Yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi. Viitattu 14.5.2022. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/yhteydenotto-sosiaalihuoltoon-tuen-tarpeen-arvioimiseksi>.

Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. 2016. Vastavuoroinen sosiaalityö. Tallinna: Tallinna Raamatutrükikoda. 262–263.

Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lunden, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. 2016. Vastavuoroinen sosiaalityö. Lapsen edun käsite. Tallinna: Tallinna Raamatutrükikoda. 249–251.

Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lunden, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. 2016. Vastavuoroinen sosiaalityö. Lapsen etu lastensuojelussa. Tallinna: Tallinna Raamatutrükikoda. 251–252.

Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lunden, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. 2016. 251–252. Vastavuoroinen sosiaalityö. Yhteistyö ammattilaisten toimintana. Tallinna: Tallinna Raamatutrükikoda. 227–228.

Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. 2016. Vastavuoroinen sosiaalityö. Yhteistyö ammattialojen välillä. Tallinna: Tallinna Raamatutrükikoda. 225–226.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallisen opinnäytetyön toteutustavat. Helsinki: Tammi. 51, 53.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallisen opinnäytetyön kirjoittaminen: prosessinäkökulma tekstiin. Helsinki: Tammi. 65.

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. E-kirja. Helsinki: Tammi. Viitattu 4.4.2021. <http://hanna.vilka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-mittaa.pdf>. 28.

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.

MITEN TOIMIA LASTENSUOJELUASIOISSA?

OPAS LASTENSUOJELUSTA PSYKIATRIALLA TYÖSKENTELEVILLE AMMATTILAISILLE

TEKIJÄT: JENNI ALAVIUHKOLA & VILMA HILTUNEN

Opas toteutettu opinnäytetyönä Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirille psykiatrian tulosalueelle osastolle 88

SISÄLLYS

ALUKSI s.3

LASTENSUOJELUN LÄHTÖKOHDAT s.4

LAPSEN OIKEUKSIEN YLEISSOPIMUS s.5

KENELLÄ ON VELVOLLISUUS TEHDÄ LASTENSUOJELUILMOITUS? s.6

ILMOITUSVELVOLLISUUS s.7

ILMOITUSVELVOLLISUUS POLIISILLE s.8

MILLOIN TEHDÄ LASTENSUOJELUILMOITUS? s.10

KUKA VOI TEHDÄ LASTENSUOJELUILMOITUKSEN? s.11

MITEN TEHDÄÄN LASTENSUOJELUILMOITUS? s.12

PITÄÄKÖ HUOLTAJALLE KERTOAA LASTENSUOJELUILMOITUKSESTA? s.13

ILMOITUKSEN TEKEMINEN SOSIAALIHUOLTOON s.15

LASTENSUOJELUASIAN VIREILLE TULO s.17

LASTENSUOJELUPALVELUT s.18

LISÄTIETOA s.22

LOPUKSI s.23

ALUKSI

Yhä useammalla vanhemmalla on edelleen pinttynyt käsitys lastensuojelutyöstä. Vanhemmat usein mieltävät lastensuojelun tarkoittavan sitä, että lapset vietäisiin heiltä pois. Ammattilaisen tulee tunnistaa vanhempien mahdollinen pelko, antaa oikeaa tietoa lastensuojelusta ja sen palveluista sekä toimia vanhempien tukena.

Tämän oppaan tarkoituksena on vahvistaa psykiatrialla työskentelevien ammattilaisten tietämystä lastensuojelullisten kysymysten äärellä sekä vähentää lastensuojeluun liittyviä ennakkoluuloja.

LASTENSUOJELUN LÄHTÖKOHDAT

Lastensuojelulaki on sosiaalihuollon erityislaki.

Lastensuojelulain tarkoitus on turvata lapsen oikeus tasapainoiseen ja turvalliseen kasvuympäristöön, monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. (Lastensuojelulaki 1§)

Ehkäisevä lastensuojelu ja varhainen tuki ovat ensisijaisen tärkeitä. Toimintaa lähdetään toteuttamaan lievimmän puuttumisen kautta.

Lastensuojelulaissa painotetaan lapsen edun huomioimista kaikissa viranomaisen toiminnassa. Laissa on vahvistettu lapsen edun toteutumista korostaen lapsen oikeutta osallistumiseen sekä erityiseen suojeluun. (Ojanen, Ritmala, Sivén, Vihunen & Vilén 2013, 36; Rätty 2015, 1.)

LAPSEN OIKEUKSIEN YLEISSOPIMUS

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus on tärkein lasten ihmisoikeuksia turvaava sopimus.
Sopimuksessa on 54 artiklaa.

Suomessa sopimus on ollut voimassa lainsäätöinä vuodesta 1991. Lapsen oikeuksien sopimus kokoaa yhteen näkemyksen lasten hyvän elämän ja kasvun perusedellytyksistä.

Sopimus on laaja-alainen ihmisoikeussopimus, joka sisältää esimerkiksi koulutukseen, terveydenhuoltoon, vanhempien kasvatustukeen, lasten uskonnon- ja ilmaisunvapauteen ja sosiaaliturvaan liittyviä oikeuksia.

Erityisen keskeinen osa lapsen oikeuksien sopimuksesta on sen kolmas artikla lapsen edun ensisijaisuudesta. Se velvoittaa harkitsemaan lasta tai lapsia koskevassa päätöksenteossa aina ensisijaisesti lapsen edun.

(Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991)

KENELLÄ ON VELVOLLISUUS TEHDÄ LASTENSUOJELUILMOITUS?

Ilmoitusvelvollisia tahoja ovat muun muassa sosiaali- ja terveydenhuolto ja päivähoito, opetustoimi, nuorisotoimi, poliisitoimi, rikosseuraamuslaitos, palo- ja pelastustoimi, vastaanottokeskus, seurakunta, tulli sekä Kansaneläkelaitos.

Sinun täytyy tehdä ilmoitus viipymättä ja velvollisuus koskee myös sijaisia.
Vaitiolovelvollisuus ei estä lastensuojeluilmoituksen tekemistä.

Lastensuojeluilmoituksen tekemisessä pitää olla matala kynnyks. Jos et ole varma, pitäisikö sinun tehdä lastensuojeluilmoitus, kysy asiaa kunnan sosiaalityöntekijältä kertomatta lapsen henkilöllisyyttä. (THL 2022)

ILMOITUSVELVOLLISUUS

Ilmoitusvelvolliset tahot ovat velvollisia salassapitosäännösten estämättä heti ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat saaneet tietää lapsesta, jonka huolenpidon ja hoidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

(Lastensuojelulaki 25§)

Lastensuojeluilmoitus on tehtävä myös viipymättä, jos lapsesta on herännyt huoli. Lastensuojelun tarpeen taustalla voivat olla moninaiset syyt sekä lapsen että perheen tilanteessa. Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä kuka tahansa, mutta tietyillä tahoilla on siihen lakisääteinen velvollisuus.

ILMOITUSVELVOLLISUUS POLIISILLE

Tämä ilmoitusvelvollisuus koskee samoja toimijoita, joilla on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoituskin.

Toimijoilla on velvollisuus ilmoittaa poliisille ja sosiaalitoimeen, mikäli he epäilevät lapseen kohdistunutta väkivaltaa.

Ilmoitusvelvollisuus on sillä henkilöllä, kenen tietoon väkivalta- tai seksuaalirikosepäily on tullut.

Ilmoituksen tekemistä ei saa delegoida kenellekään toiselle henkilölle.

ILMOITUSVELVOLLISUUS POLIISILLE

Ilmoitusvelvollisuus on voimassa salassapitosäännösten estämättä ja riippumatta siitä, onko jo joku toinen mahdollisesti tehnyt ilmoituksen.

Jos ammattilaisten välisessä yhteistyössä käy ilmi, että ilmoitus on jo tehty poliisille, niin siinä tapauksessa uutta ilmoitusta ei ole välttämätöntä tehdä.

Tärkeintä on, että poliisi saa väkivaltaepäilyyn liittyvät tiedot suoraan henkilöltä, jolla on eniten ensikäden tietoa tapahtumista.

Jos epäilyä koskevia tietoja joudutaan käsittelemään tai siirtämään ennen ilmoituksen tekemistä, ilmoituksen tekeminen voi viivästyä sekä tiedot kadota tai vääristyä. Oikeus ja velvollisuus eivät ulotu papin rippisalaisuuteen. (THL 2022)

MILLOIN TEHDÄ LASTENSUOJELUILMOITUS?

TEE LASTENSUOJELUILMOITUS, KUN EPÄILET, ETTÄ LASTENSUOJELUNTARVE PITÄISI SELVITTÄÄ.
ILMOITUKSEN TAUSTALLA VOI OLLA ERILAISIA SEIKKOJA, KUTEN:

- ❖ Lapsen tarpeiden laiminlyönti tai heitteillejättö
- ❖ Pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö tai niiden uhka
- ❖ Puutteet hoidossa tai huolenpidossa
- ❖ Lapsen huoltajan päihde- tai mielenterveysongelmat, jaksamattomuus tai oman hoidon laiminlyöminen
- ❖ Heikko taloudellinen tilanne, joka vaarantaa lapsen huolenpidon tai kehityksen
- ❖ Arjen tukiverkon puute, jos se vaarantaa lapsen hyvinvoinnin
- ❖ Lapsen oma päihteidenkäyttö tai mielenterveysongelmat, rikoksilla oireilu tai itsetuhoisuus
- ❖ Vanhemman ja lapsen väliset vakavat vuorovaikutusongelmat
- ❖ Lapsen suhteeton vastuu perheen arjesta esimerkiksi vanhemman sairauden vuoksi

(THL 2022)

KUKA VOI TEHDÄ LASTENSUOJELUILMOITUKSEN?

Kuka tahansa voi tehdä lastensuojeluilmoituksen. Ilmoituksen voivat tehdä esimerkiksi 12-vuotias lapsi itse, hänen vanhempansa, naapuri, läheinen tai muu henkilö, joka on huolissaan lapsesta. Näillä ihmisillä ei ole kuitenkaan ilmoitusvelvollisuutta.

MITEN TEHDÄÄN LASTENSUOJELUILMOITUS?

Tee lastensuojeluilmoitus ensisijaisesti **lapsen asuinkunnan** sosiaalitoimistoon. Ota yhteyttä kunnan sosiaalipäivystykseen tai hätäkeskukseen (112) jos tilanne on kiireellinen tai teet ilmoituksen virka-ajan ulkopuolella tai et voi selvittää lapsen asuinkuntaa tai kunnan lastensuojelun yhteystietoja. Voit tehdä lastensuojeluilmoituksen puhelimitse, kirjallisesti lomakkeella tai käymällä virastoissa. Älä koskaan tee lastensuojeluilmoitusta suojaamattomalla sähköpostilla; ilmoituksen tiedot ovat arkaluonteisia.

Joidenkin kuntien verkkosivuilta löydät sähköisen lomakkeen ilmoituksen tekoon. Kerro tiedossasi olevat lapsen henkilötiedot, ilmoituksen syy ja onko lapselle tai hänen huoltajalleen kerrottu ilmoituksesta.

Jos et ole varma, tuleeko tehdä lastensuojeluilmoitus, kysy ensin neuvoa sosiaalityöntekijältä kertomatta lapsen henkilöllisyyttä. (THL 2022)

PITÄÄKÖ HUOLTAJALLE TAI LAPSELLE KERTOAA LASTENSUOJELUILMOITUKSEN TEKEMISESTÄ?

Jos jokin asia lapsen tilanteessa herättää huolta, se kannattaa ottaa puheeksi jo varhain. Lapsen ja huoltajien kanssa on hyvä keskustella lastensuojeluilmoituksesta ja ilmoituksen syystä mahdollisuuksien mukaan jo etukäteen.

Huoltajille on myös tärkeää kertoa velvollisuudesta tehdä lastensuojeluilmoitus.

Mitään ehdotonta ohjenuora keskustelun toteuttamiseen ei kuitenkaan ole, vaan asiassa on syytä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. (THL 2022)

PITÄÄKÖ HUOLTAJALLE TAI LAPSELLE KERTOAA LASTENSUOJELUILMOITUKSEN TEKEMISESTÄ?

Kiireellisessä tilanteessa ilmoitus on aina tehtävä välittömästi, vaikkei asiasta ole ollut mahdollista keskustella etukäteen. Muussakaan tilanteessa ilmoituksen tekemistä ei saa aiheetta viivästyttää.

On myös erityistilanteita, joissa ilmoituksen tekemisestä ei pidä keskustella etukäteen. Jos epäilet, että lapsi on joutunut pahoinpitelyn tai seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, ota yhteyttä lastensuojeluun ilman, että keskustelet lapsen tai hänen huoltajansa kanssa.

Voit aluksi myös kysyä neuvoa lastensuojelusta kertomatta lapsen henkilöllisyyttä. (THL 2022)

ILMOITUKSEN TEKEMINEN SOSIAALIHUOLTOON

Asuinkunnan sosiaalihuoltoon voidaan tehdä ilmoitus lapsesta, vanhemmasta tai huoltajasta, mikäli huolta herää esimerkiksi elämänhallinnasta, toimeentulosta ja päihteiden käytöstä.

Lastensuojeluilmoituksen sijaista sosiaalihuoltoon voidaan olla yhteydessä myös yhdessä lapsen tai vanhempien kanssa.

Mikäli sosiaalihuoltoon on otettu yhteyttä yhdessä perheen kanssa, ilmoitusvelvollisen henkilön ei tarvitse tehdä erikseen lastensuojeluilmoitusta samoista syistä. (THL 2020)

ILMOITUKSEN TEKEMINEN SOSIAALIHUOLTOON

Jos yhteydenottoa ei ole tarkoituksenmukaista tai mahdollista tehdä yhdessä perheen tai huoltajien kanssa, on ilmoitusvelvollisen ammattilaisen tehtävä lastensuojeluilmoitus.

Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä viipymättä myös silloin, jos asianosaiset eivät suostu yhteydenottoon tai lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuuden kriteerit täyttyvät.

Lastensuojeluasian vireille laittamisessa on aina pyrittävä yhteistyöhön lapsen ja vanhempien kanssa. Taustalla on ajatus, että lapsen ja hänen vanhempiensa kanssa yhteisymmärryksessä tehty yhteydenotto turvaa paremmin yhteistyötä jatkossakin ja siten palvelujen jatkuvuutta. (THL 2020)

LASTENSUOJELUASIAN VIREILLETULO

Lastensuojeluasia tulee vireille hakemuksesta tai kun sosiaalityöntekijä tai muu lastensuojelun työntekijä saa tiedon mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta.

Kun asia on tullut vireille, on välittömästi arvioitava onko lastensuojelun tarve kiireellinen. Tällöin on toimittava heti, tilanne voi johtaa kiireelliseen sijoitukseen tai kiireelliseen avohuollon tukitoimen järjestämiseen.

Lisäksi on tehtävä palvelutarpeen arviointi, jossa selvitetään lastensuojelun tarve ja arvio tulee tehdä seitsemän arkipäivän kuluessa. (THL 2022.)

LASTENSUOJELUN PALVELUT

EHKÄISEVÄ LASTENSUOJELU

Lastensuojelun lisäksi kunta järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana.

Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa.

LASTENSUOJELUN AVOHUOLTO

Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen kehitystä sekä vahvistaa ja tukea lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta vastaavien henkilöiden kasvatustaitoja ja kasvatustarpeita.

Avohuollon toimet ovat ensisijaisia toimia huostaanottoon nähden. Asiakassuunnitelma toimii arvioinnin ja suunnittelun välineenä.

Sosiaalipalveluiden, toimeentulotuen, ehkäisevän toimeentulotuen sekä lasten päivähoiton lisäksi kunnan on järjestettävä lapselle ja perheelle heidän tuen tarpeisiinsa perustuen tarpeellisia avohuollon tukitoimia. (THL 2021)

LASTENSUOJELUN AVOHUOLTO

Tukitoimia voi olla esimerkiksi:

Tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen, lapsen kuntoutumista tukevat hoito- ja terapiapalvelut, tehostettu perhetyö, perhekuntoutus, lapsen taloudellinen tuki ja muu tuki, kuten koulunkäynti, ammatti, asunnon hankinta, työ, harrastus, ihmissuhteiden ylläpito, henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttäminen ja muut perhettä ja lasta tukevat palvelut ja tukitoimet. (THL 2021)

LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO

- ❖ Tarkoittaa huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolelle.
- ❖ Tähän turvaudutaan, jos kodin olosuhteet tai lapsen oma käytös uhkaa vaarantaa vakavasti lapsen terveyttä ja kehitystä.
- ❖ Sijaishuolto voidaan järjestää sijaisperheeseen, sukulaisperheeseen, ammatilliseen sijaisperheeseen tai lastensuojelulaitokseen.
- ❖ Sijaishuollon lähtökohtana on lapsen etu ja tarpeet, yksilöllisyys ja perhesuhteiden vaaliminen.

LASTENSUOJELUN JÄLKIHUOLTO

- ❖ Pitkän avohuollon sijoituksen tai sijaishuollon päättymisen jälkeen tarjottavaa vapaaehtoista tukea.
- ❖ Sen tarkoituksena on tukea lapsen kotiutumista sijaishuollosta tai auttaa aikuistuvaa nuorta saavuttamaan riittävät valmiudet itsenäisen elämän aloittamiselle.
- ❖ Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viimeistään kun nuori täyttää 25 vuotta.
- ❖ Jälkihuollon palveluita on muun muassa: psykososiaalinen tuki, apua asunnon hankkimiseksi, tukea työllistymiseen, harjoitteluun sekä harrastuksiin, loma- ja virkistysmahdollisuuksien tarjoaminen.

(THL 2020)

LISÄTIETOA

Oulun kaupungin lapsiperheiden palvelut ja lastensuojelu:
<https://www.ouka.fi/oulu/sosiaali-ja-perhepalvelut/lastensuojelu>.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen lastensuojelun käsikirja:
<https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>.

Oulun kaupungin www-sivuilla tehtävä lastensuojeluilmoitus:
<https://www.ouka.fi/huoli>.

Oulun kaupungin sosiaali- ja kriisipäivystys 24/7 p. 044-7036235

Lapsen oikeuksien sopimus:
https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

LOPUKSI

Oppaan koostimme omien tietojen, taitojen ja parhaan käsityksemme mukaan yhteistyötahon toiveesta. Toivomme, että oppaasta on hyötyä psykiatrialla työskenteleville ammattilaisille.

Rohkaisemme kaikkia keskustelemaan avoimesti ja monialaisesti asioiden eteenpäin viemiseksi sekä häpeäleimojen poistamiseksi. Haluamme muistuttaa tilanteiden yksilöllisyyttä ja sitä, ettei tilanteeseen ole välttämättä yhtä ainoaa vastausta.

Haluamme lausua kiitoksen oppaan kehittämisessä mukana oleville henkilöille.

Eriyiskiitos mielialahäiriöosasto 88:lle.